

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (nagytanács)

2008. február 12.*

A C-2/06. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Finanzgericht Hamburg (Németország) a Bírósághoz 2006. január 4-én érkezett, 2005. november 21-i határozatával terjesztett elő az előtte

a **Willy Kempter KG**

és

a **Hauptzollamt Hamburg-Jonas**

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (nagytanács),

tagjai: V. Skouris elnök, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts és A. Tizzano (előadó) tanácselnökök, J. N. Cunha Rodrigues, A. Borg Barthet, M. Ilešič, P. Lindh és J.-C. Bonichot bírák,

* Az eljárás nyelve: német.

főtanácsnok: Y. Bot,
hivatalvezető: J. Swedenborg tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- a Willy Kempter KG képviselőjében K. Makowe Rechtsanwalt,
- a Cseh Köztársaság képviselőjében T. Boček, meghatalmazotti minőségben,
- a Finn Köztársaság képviselőjében E. Bygglin, meghatalmazotti minőségben,
- az Európai Közösségek Bizottsága képviselőjében F. Erlbacher és T. van Rijn, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2007. április 24-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

¹ Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem az EK 10. cikkből eredő együttműködés elvének a Bíróság C-453/00. sz., Kühne & Heitz ügyben 2004. január 13-án hozott ítéletével [EBHT 2004., I-837. o.] összefüggésben történő értelmezésére vonatkozik.

- 2 E kérelmet a Willy Kempter KG (a továbbiakban: Kempter) és a Hauptzollamt Hamburg-Jonas (központi vámhivatal, a továbbiakban: Hauptzollamt) között a közigazgatási eljárásról szóló 1976. május 25-i törvény (Verwaltungsverfahrensgesetz, BGBl. 1976. I., 1253. o, a továbbiakban: VwVfG) 48. és 51. §-ának alkalmazása tárgyában folyamatban lévő eljárásban terjesztették elő.

Jogi háttér

A közösségi szabályozás

- 3 A mezőgazdasági termékekre vonatkozó export-visszatérítési rendszer alkalmazásának közös részletes szabályai megállapításáról szóló, 1987. november 27-i 3665/87/EGK bizottsági rendelet (HL L 351., 1. o.) 4. cikke (1) bekezdésének a szövege a következő:

„Az 5. és a 16. cikk sérelme nélkül, a visszatérítés kifizetése annak igazolásától függ, hogy az elfogadott kiviteli nyilatkozatok hatálya alá tartozó termékek változatlan állapotban, az elfogadástól számított 60 napon belül elhagyták-e a Közösség vámterületét.” [nem hivatalos fordítás]

- 4 A 3665/87 rendelet 5. cikkének (1) bekezdése előírja:

„A differenciált vagy nem differenciált visszatérítés kifizetésének feltétele azon felül, hogy a termék ténylegesen elhagyja a Közösség vámterületét, az is, hogy a terméket

– kivéve azt az esetet, ha az a szállítás során *vis maior* következtében megsemmisült
– a kiviteli nyilatkozat elfogadását követő 12 hónapon belül harmadik országba vagy adott esetben meghatározott harmadik országba importálták:

a) amennyiben komoly kétség merül fel a termék tényleges rendeltetési helyét illetően [...] [nem hivatalos fordítás]

[...]”

A nemzeti szabályozás

5 A VwVfG 48. §-a (1) bekezdésének első mondata kimondja, hogy a jogellenes közigazgatási aktus egészben vagy részben még akkor is visszavonható jövőbeni vagy visszamenőleges hatállyal, ha jogerőssé vált.

6 A VwVfG 51. §-a a jogerőssé vált közigazgatási aktussal lezárt eljárások újrafelvételéről rendelkezik. (1) bekezdése előírja, hogy az érintett hatóság köteles az érdekelt kérelmére határozatban megsemmisíteni vagy módosítani a jogerős közigazgatási aktust, ha:

– a közigazgatási aktus alapjául szolgáló tényállás vagy jogi helyzet az érdekelt javára utóbb megváltozott;

- olyan új bizonyítékok merültek fel, amelyek az érdekeltre nézve kedvezőbb határozatot eredményeztek volna, és

 - adottak a perújításnak a polgári peres eljárási kódex (Zivilprozessordnung) 580. cikkében rögzített okai.
- 7 E paragrafus (3) bekezdése pontosítja, hogy az ilyen kérelmet attól a naptól számított három hónapos határidőn belül kell előterjeszteni, amikor az érdekelt az eljárás újrafelvételét lehetővé tevő körülményekről tudomást szerzett.

A jogvita alapját képező tényállás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 8 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból megállapítható, hogy az 1990 és 1992 közötti időszakban a Kempter szarvasmarhákat exportált különböző arab országokba és a volt Jugoszlávia területére. E címen az abban az időszakban hatályos 3665/87 rendeletnek megfelelően a Hauptzollamtól export-visszatérítéseket igényelt és kapott.
- 9 A fribourgi Oberfinanzdirektion (regionális adóigazgatóság) Betriebsprüfungsstelle Zoll (vámügyi ellenőrzési szolgálat) egy vizsgálat során megállapította, hogy az állatok egy része az említett harmadik országokba történő importálásuk előtt elpusztult, illetve azokat a szállítás vagy a rendeltetési országokban elrendelt karantén ideje alatt le kellett vágni.

- 10 Ezért a Hauptzollamt 1995. augusztus 10-i határozatával elrendelte, hogy a Kempter fizesse vissza a részére kifizetett export-visszatérítéseket.
- 11 A Kempter e határozat ellen keresetet terjesztett elő, anélkül azonban, hogy a közösségi jog megsértésére hivatkozott volna. A Finanzgericht Hamburg 1999. június 16-i ítéletével a keresetet elutasította azzal az indokkal, hogy a felperes nem igazolta, hogy az állatokat a kiviteli nyilatkozat elfogadását követő 12 hónapon belül importálták valamely harmadik országba, amint azt a 3665/87 rendelet 5. cikke (1) bekezdésének a) pontja a visszatérítések kifizetéséhez megköveteli. A Bundesfinanzhof 2000. május 11-i végzésével az ezen ítélet ellen a Kempter által előterjesztett fellebbezést végső fokon elutasította.
- 12 A Hauptzollamt 1995. augusztus 10-i visszafizetést elrendelő határozata így jogerőssé vált.
- 13 A Bíróság a C-110/99. sz., Emsland-Stärke ügyben 2000. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-11569. o.] 48. pontjában megállapította, hogy a közösségi rendelet által előírt export-visszatérítések nyújtására vonatkozó, az áruk harmadik országba történő importálását megkövetelő feltételt a visszatérítések jogosultja számára csak a visszatérítések nyújtását megelőzően lehet előírni.
- 14 Egy másik ügyben a Bundesfinanzhof 2002. március 21-én a Bíróság által adott fenti értelmezés alkalmazásával hozott ítéletet. A Kempter állítása szerint 2002. július 1-jén szerzett tudomást ez utóbbi ítéletről.
- 15 2002. szeptember 16-án, azaz a fent hivatkozott Emsland-Stärke ügyben hozott ítéletet követően mintegy 21 hónappal, a Kempter a Bundesfinanzhof ezen ítéletére hivatkozva a VwVfG 51. §-ának (1) bekezdése alapján a Hauptzollamttól a szóban forgó visszafizetést elrendelő határozatra vonatkozóan az eljárás újrafelvételét és a határozat visszavonását kérte.

- 16 2002. november 5-i határozatával a Hauptzollamt elutasította a Kempter kérelmét, hangsúlyozva, hogy az ítélkezési gyakorlatban történt ezen fordulat nem von maga után olyan jogi változást, amely a Kempter számára megalapozná az eljárás újrafelvételét a VwVfG 51. §-a (1) bekezdése harmadik franciabekezdésének megfelelően. 2003. március 25-én az e határozat ellen benyújtott fellebbezést is elutasították.
- 17 A Kempter ekkor újból a Finanzgericht Hamburghoz fordult többek között arra hivatkozva, hogy jelen esetben a jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálatának a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletben megállapított feltételei fennállnak, és következésképpen a Hauptzollamt 1995. augusztus 10-i visszafizetést elrendelő határozatát hatályon kívül kell helyezni.
- 18 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatában a Finanzgericht Hamburg először is megállapítja, hogy a fent hivatkozott Emsland-Stärke ügyben hozott ítélet, valamint a Bundesfinanzhof 2002. március 21-i ítélete fényében a Hauptzollamt 1995. augusztus 10-i visszafizetést elrendelő határozata jogellenes. Ezt követően azt a kérdést vizsgálja, hogy ebből következően a Hauptzollamt köteles-e az időközben jogerőre emelkedett határozatra vonatkozóan az eljárás újrafelvételére, amikor a felperes sem a Finanzgericht Hamburg, sem a Bundesfinanzhof előtt nem hivatkozott a közösségi jog, nevezetesen a 3665/87 rendelet 5. cikke (1) bekezdésének a téves értelmezésére.
- 19 A kérdést előterjesztő bíróság emlékeztet arra, hogy a Bíróság a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletében kimondta:

„Az EK 10. cikkből eredő együttműködés elve alapján a közigazgatási szerv ilyen irányú kérelem esetén köteles felülvizsgálni a jogerős közigazgatási határozatot a releváns rendelkezésre vonatkozóan a Bíróság által időközben adott értelmezés figyelembevételére érdekében, amennyiben

- a nemzeti jog alapján hatáskörrel rendelkezik e határozat visszavonására;

- a kérdéses határozat valamely végső fokon eljáró nemzeti bíróság ítélete következtében vált jogerőssé;

- az említett ítélet a Bíróság későbbi ítélkezési gyakorlatára tekintettel a közösségi jog téves – az EK 234. cikkének [harmadik bekezdésében] foglalt feltételek szerinti előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztése nélkül elfogadott – értelmezésén alapszik, és

- az érdekelt az említett ítélkezési gyakorlatról történt tudomásszerzést követően haladéktalanul a közigazgatási szervhez fordult.”

²⁰ Az előző pontban felsorolt első két feltétel a Finanzgericht Hamburg megítélése szerint a jelen esetben teljesül tekintettel arra a tényre egyfelől, hogy a VwVfG 48. §-a (1) bekezdésének első mondata értelmében a Hauptzollamt jogosult az 1995. augusztus 10-i visszafizetést elrendelő határozatát visszavonni, és másfelől e határozat valóban a végső fokon eljáró Bundesfinanzhof 2000. május 11-i végzésére tekintettel vált jogerőssé.

²¹ A fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletben említett harmadik feltételt illetően a Finanzgericht Hamburg azt vizsgálja, hogy azt úgy kell-e értelmezni, hogy egyfelől az érdekeltnek a közigazgatási határozatot a bíróság előtt a közösségi jogra hivatkozással kell megtámadnia, és másfelől a nemzeti bíróságnak előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztése nélkül kell a keresetet elutasítania. Ebben

az esetben a harmadik feltétel nem tekinthető teljesítettnek, és következésképpen az alapeljárás felperesének a keresetét el kell utasítani, mivel a Kempter a közösségi jog téves értelmezésére sem a Finanzgericht Hamburg, sem a Bundesfinanzhof előtt nem hivatkozott.

- 22 A Finanzgericht Hamburg mindazonáltal úgy ítéli meg, hogy a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletből megállapítható, hogy az ezen ítélet alapját képező ügyben a felperes szintén nem indítványozta előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését.
- 23 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozata indokolásában a Finanzgericht Hamburg egyébiránt azt veti fel, hogy amennyiben maguk a nemzeti bíróságok nem tartották szükségesnek a közösségi jog értelmezését, azt nem kellene a sértett félnek sem a hátrányára értékelni.
- 24 A fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletben előírt negyedik feltétel a Finanzgericht Hamburg megítélése szerint teljesül, amennyiben a közösségi joggal összeegyeztethetetlen közigazgatási határozat által sértett fél, amint a Bíróság releváns ítélkezési gyakorlatáról „ténylegesen tudomást szerzett”, „haladéktalanul” vagy „felróható késedelem nélkül” kérelmezi a hatóságnál a határozatra vonatkozóan az eljárás újrafelvételét.
- 25 Az alapügy körülményei között a Kempter által a Hauptzollamthoz benyújtott, az eljárás újrafelvételére irányuló kérelem, még ha azt a fent hivatkozott Emsland-Stärke ügyben hozott ítélet kihirdetését követően 21 hónappal terjesztették is elő, nem tekinthető elkésettnek, figyelembe véve, hogy azt 2002. szeptember 16-án, azaz kevesebb mint három hónappal azután nyújtották be, hogy a Kempter állítása szerint tudomást szerzett arról a határozatról, amelyben a Bundesfinanzhof a fent hivatkozott Emsland-Stärke ügyben hozott ítéletet alkalmazta.

26 Abban a vonatkozásban, hogy a hatóság köteles a közösségi jog valamely rendelkezésének a Bíróság előzetes döntéshozatali kérdésben hozott ítéletében adott értelmezését alkalmazni az ezen ítélet előtt keletkezett jogviszonyokra, a kérdést előterjesztő bíróság azt a kérdést teszi fel, hogy a közösségi jogot sértő jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálata és visszavonása iránti kérelem előterjesztésének lehetősége időben korlátlan-e, vagy ellenkezőleg, a jogbiztonság érdekében valamely határidőhöz kötött.

27 E körülmények között a Finanzgericht Hamburg úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) Valamely jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálatának és visszavonásának – amelynek célja, hogy az irányadó közösségi jog Európai Közösségek Bírósága által időközben végzett értelmezését figyelembe vegye – előfeltétele-e a közigazgatási határozat érintett fél általi, a közösségi jogra való hivatkozással történő megtámadása a nemzeti bíróság előtt?

2) A [fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott] ítéletben meghatározott feltételeken túlmenően időben korlátozott-e a jogerős, a közösségi joggal ellentétes közigazgatási határozat felülvizsgálatára és visszavonására irányuló kérelem a közösségi jogból eredő kényszerítő okok miatt?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Az első kérdésről

28 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet értelmében csak akkor kell-e a

valamely végső fokon eljáró bíróság ítélete értelmében jogerőssé vált közigazgatási határozatot felülvizsgálni és visszavonni (helyesen: kijavítani), ha az alapeljárás felpere az e határozat ellen a nemzeti bírósághoz benyújtott keresetében a közösségi jogra hivatkozott.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

29 A Kempter, a finn kormány és az Európai Közösségek Bizottsága álláspontja szerint az első kérdésre nemmel kell válaszolni.

30 A Kempter először is azt hangsúlyozza, hogy az EK 234. cikk harmadik bekezdéséből nem következik, hogy az alapeljárásban részt vevő feleknek a nemzeti bíróság előtt a közösségi jog téves értelmezésére kell hivatkozniuk ahhoz, hogy e bíróság köteles legyen előzetes döntéshozatal iránti kérelmet előterjeszteni. A Bizottság hozzáteszi, hogy e feltétel a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet indokolásából és rendelkező részéből sem következik.

31 Ezt követően a Kempter és a Bizottság megjegyzi, hogy a végső fokon eljáró nemzeti bíróságoknak az EK 234. cikk harmadik bekezdése alapján fennálló, előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésére vonatkozó kötelezettsége nem függ attól sem, hogy a felek indítványozták-e ilyen kérelem előterjesztését az említett bíróságok előtt.

- 32 Végül a finn kormány azzal érvel egyfelől, hogy az a követelmény, hogy az alapeljárársban részt vevő feleknek hivatkozniuk kelljen a nemzeti bíróság előtt a közösségi jog téves értelmezésére, gyakorlatilag lehetetlenné tenné a közösségi jogrend által elismert jogok gyakorlását, és így a tényleges érvényesülés elve ellen hatna. Másfelől nem szabad a sértett fél hátrányára értékelni azt a tényt, hogy valamely nemzeti bíróság a közösségi joggal kapcsolatban felmerült kérdés fontosságát nem ismerte el.
- 33 A cseh kormány álláspontja szerint a jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálata és visszavonása csak akkor köthető ahhoz a feltételhez, hogy az érdekelt e határozatot a nemzeti bíróság előtt a közösségi jogra hivatkozással támadta meg, ha e nemzeti bíróság a belső jog értelmében nem jogosult és nem köteles a közösségi jogot hivataltból alkalmazni, és ha e körülmény nem képezi az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének akadályát.

A Bíróság válasza

- 34 Az első kérdés megválaszolása érdekében először emlékeztetni kell arra, hogy a következetes ítélkezési gyakorlat szerint az állam minden szerve köteles a hatáskörén belül biztosítani a közösségi jog rendelkezéseinek betartását (lásd a C-8/88. sz., Németország kontra Bizottság ügyben 1990. június 12-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-2321. o.] 13. pontját, valamint a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet 20. pontját).
- 35 Arra is emlékeztetni kell, hogy azon értelmezés, amelyet a Bíróság az EK 234. cikk alapján ráruházott hatáskör alapján valamely közösségi jogszabályra vonatkozóan kifejt, szükség esetén megmagyarázza és pontosítja e szabály jelentését és terjedelmét, amely szerint azt a hatálybalépésének időpontjától értelmezni és alkalmazni

kell, illetőleg értelmezni és alkalmazni kellett volna (lásd különösen a 61/79. sz., *Denkavit italiana* ügyben 1980. március 27-én hozott ítélet [EBHT 1980., 1205. o.] 16. pontját; a C-50/96. sz., *Deutsche Telekom* ügyben 2000. február 10-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-743. o.] 43. pontját, valamint a fent hivatkozott *Kühne & Heitz* ügyben hozott ítélet 21. pontját). Más szóval valamely előzetes döntéshozatali kérdésben hozott ítélet nem konstitutív, hanem tisztán deklaratív jellegű, következésképpen annak hatásai főszabály szerint az értelmezett szabály hatálybalépésének napjára visszamenőleg érvényesülnek (lásd ebben az értelemben a C-137/94. sz. *Richardson*-ügyben 1995. október 19-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3407. o.] 33. pontját).

- 36 Ebből következően, az alapügyhöz hasonló esetben, az így értelmezett közösségi jogi szabályt a közigazgatási szerveknek hatáskörükben alkalmazniuk kell a Bíróságnak az értelmezés iránti kérelemről határozó ítélete előtt keletkezett és létrejött jogviszonyokra is (lásd a fent hivatkozott *Kühne & Heitz* ügyben hozott ítélet 22. pontját és ebben az értelemben a C-347/00. sz., *Barreira Pérez* ügyben 2002. október 3-án hozott ítélet [EBHT 2002., I-8191. o.] 44. pontját; a C-453/02. és C-462/02. sz., *Linneweber és Akritidis* egyesített ügyekben 2005. február 17-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-1131. o.] 41. pontját, valamint a C-292/04. sz., *Meilicke és társai* ügyben 2007. március 6-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-1835. o.] 34. pontját).
- 37 Mindazonáltal, amint arra a Bíróság felhívta a figyelmet, ezen ítélkezési gyakorlatot a jogbiztonság elve fényében kell értelmezni, amely a közösségi jog által elismert alapvető jogelvek körébe tartozik. E tekintetben fontos megállapítani, hogy valamely közigazgatási határozat jogereje, amely az ésszerű jogorvoslati határidő leteltével vagy – mint az alapügyben – a jogorvoslati jog kimerítésével áll be, hozzájárul az említett biztonsághoz, és azzal a következménnyel jár, hogy a közösségi jog nem követeli meg, hogy a közigazgatási szerv főszabály szerint köteles legyen visszavonni az ily módon jogerőssé vált közigazgatási határozatot (a fent hivatkozott *Kühne & Heitz* ügyben hozott ítélet 24. pontja).
- 38 A Bíróság mindamellett kimondta, hogy az EK 10. cikkből eredő együttműködés elve értelmében különleges körülmények indokolhatják, hogy valamely nemzeti közigazgatási szerv a jogorvoslati jog kimerítésével jogerőssé vált közigazgatási határozatot felülvizsgálja annak érdekében, hogy figyelembe vegye valamely releváns közösségi

jogi rendelkezésnek a Bíróság által utóbb adott értelmezését (lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet 27. pontját, valamint a C-392/04. és C-422/04. sz., Németország és Arcor egyesített ügyekben 2006. szeptember 19-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-8559. o.] 52. pontját).

39 Amint azt a kérdést előterjesztő bíróság megállapítja a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet 26. és 28. pontja fényében, a Bíróság a felülvizsgálati kötelezettséget megalapozó körülmények közé sorolta többek között azt, ha a végső fokon eljáró bíróság ítélete – amely értelmében a vitatott közigazgatási határozat jogerőssé vált – a Bíróságnak a későbbi ítélkezési gyakorlatára tekintettel a közösségi jog téves értelmezésén alapult, amelyet az EK 234. cikk harmadik bekezdése szerinti előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztése nélkül adtak.

40 A jelen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés azonban kizárólag arra irányul, hogy ez a feltétel csak akkor teljesül-e, ha az alapügy felperese az érintett közigazgatási határozat elleni keresetében a közösségi jogra hivatkozott.

41 E tekintetben mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy az EK 234. cikkel bevezetett rendszer annak érdekében, hogy biztosítsa a közösségi jog egységes értelmezését a tagállamokban, közvetlen együttműködést hoz létre a Bíróság és a nemzeti bíróságok között egy, a felek kezdeményezésétől független eljárás keretében (lásd ebben az értelemben a 28/62–30/62. sz., Da Costa és társai egyesített ügyekben 1963. március 27-én hozott ítélet [EBHT 1963., 59. o.] 76. pontját; a 62/72. sz. Bollmann-ügyben 1973. március 1-jén hozott ítélet [EBHT 1973., 269. o.] 4. pontját és a C-261/95. sz. Palmisani-ügyben 1997. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-4025. o.] 31. pontját).

42 Ugyanis, amint azt a főtanácsnok indítványának 100–104. pontjában megállapítja, az előzetes döntéshozatal iránti kérelem bíróság és bíróság közötti párbeszéden alapszik,

amelynek az előterjesztése teljes mértékben a nemzeti bíróságnak az említett kérelem helyállóságára és szükségességére vonatkozó mérlegelésétől függ (lásd ebben az értelemben a 126/80. sz. Salonia-ügyben 1981. június 16-án hozott ítélet [EBHT 1981., 1563. o.] 7. pontját).

43 Továbbá, amint azt a Bizottság és a főtanácsnok indítványának 93–95. pontjában hangsúlyozza, a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet szövege sem utal arra, hogy a felperes a belső jog szerinti jogorvoslati kérelmében köteles lenne – a Bíróság előzetes döntéshozatali kérdésben utóbb hozott ítélete tárgyát képező – közösségi jogra hivatkozni.

44 A fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletből tehát nem vezethető le az, hogy az ezen ítélet által megállapított harmadik feltétel teljesülése érdekében a feleknek a nemzeti bíróság előtt a közösségi jog érintett szabályára kell hivatkozniuk. E feltétel teljesüléséhez ugyanis elegendő, ha a közösségi jog említett szabályát, amelynek az értelmezése a Bíróság későbbi ítélete fényében tévesnek bizonyult, a végső fokon eljáró nemzeti bíróság megvizsgálta, vagy hogy ez utóbbi bíróság arra hivatalból hivatkozhatott volna.

45 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy még ha a közösségi jog értelmében a nemzeti bíróságok nem is kötelesek hivatalból hivatkozni a közösségi jogi rendelkezések megsértésére, amikor e jogalap vizsgálata miatt az eljárásnak a felek által meghatározott kereteit túl kellene lépniük, e bíróságok kötelesek a kötelező erejű közösségi jogra vonatkozó jogalapra hivatalból hivatkozni, amennyiben a nemzeti jog értelmében jogosultak vagy kötelesek ezt megtenni egy kötelező erejű nemzeti jogszabály vonatkozásában (lásd ebben az értelemben a C-430/93. és 431/93. sz., van Schijndel és van Veen ügyben 1995. december 14-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-4705. o.] 13., 14. és 22. pontját, valamint a C-72/95. sz., Kraaijeveld és társai ügyben 1996. október 24-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-5403. o.] 57., 58. és 60. pontját).

- 46 Ezért az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy valamely közigazgatási szerv előtt a végső fokon eljáró bíróság által hozott – és a Bíróság későbbi ítélkezési gyakorlatára tekintettel a közösségi jog téves értelmezésén alapuló – ítélet értelmében jogerőssé vált közigazgatási határozat felülvizsgálata iránt folyamatban lévő eljárás keretében a közösségi jog nem követeli meg, hogy az alapeljárás felperese az e határozat ellen benyújtott, a belső jog szerinti jogorvoslati kérelmében a közösségi jogra hivatkozzon.

A második kérdésről

- 47 Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a közösségi jog előír-e valamilyen határidőt a jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló kérelem előterjesztésére.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 48 A Kempter először is hangsúlyozza, hogy a közösségi jog nem tartalmaz speciális rendelkezést valamely felülvizsgálatra irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozó jogvesztő vagy elévülési határidőre. Ezt követően hozzáteszi, hogy a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet értelmében az érdekelt csak akkor érvényesítheti a jogerőssé vált közigazgatási határozat felülvizsgálatára vonatkozó jogát, ha a nemzeti jog ezt megengedi. Tehát annak eldöntésére, hogy ez a jog időben korlátozott-e vagy sem, az elévülésre vonatkozó nemzeti rendelkezéseket kell figyelembe venni.

- 49 A Kempter arra is hivatkozik, hogy amennyiben analógia útján a jogvesztő vagy elévülési határidőket szabályozó közösségi rendelkezéseket alkalmaznák, kérelmét akkor sem lehetne elkésztettnek tekinteni, figyelembe véve azt a körülményt, hogy a fent hivatkozott Emsland-Stärke ügyre vonatkozó főtanácsnoki indítványt követő három éven belül nyújtotta be, amely időponttól a német bíróságok következetes ítélezési gyakorlatában fordulat bekövetkezésére lehetett számítani.
- 50 A fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletben megállapított negyedik feltételt illetően a cseh és a finn kormány egyetértenek a kérdést előterjesztő bíróság álláspontjával, amely szerint a Bíróság által a jogerőssé vált közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozóan így meghatározott határidőt az érdekeltek az ezen ítélezési gyakorlatról történt tényleges tudomás-szerzéséhez kell kötni.
- 51 Másfelől megállapítják, hogy a közösségi joggal nem ellentétes az, ha valamely jogellenes közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozó jog időben korlátozott. A nemzeti eljárásjogi szabályok tehát érvényesen írhatják elő, hogy az ilyen típusú kérelmeket meghatározott határidőn belül kell előterjeszteni, feltéve, hogy az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét betartják.
- 52 A Bizottság szerint az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés kizárólag arra az időtartamra vonatkozik, amely a Bíróságnak a közigazgatási határozat jogellenességét okozó ítéletének kihirdetése és a Kempter által az említett határozatra vonatkozóan az eljárás újrafelvételére és visszavonására irányuló kérelem előterjesztése között eltelt.
- 53 Másfelől a Bizottság kifejti, hogy a tagállamok eljárási autonómiájának elvével ellentétes valamely határidő közösségi szinten történő meghatározása. Azt javasolja, hogy a jogbiztonság elősegítése érdekében a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott

ítéletben megállapított negyedik feltételt a Bíróság egészítse ki azzal a követelménnyel, hogy az érdekelt a Bíróság előzetes döntéshozatali kérdésben hozott ítéletéről – amely alapján a jogerőssé vált közigazgatási határozat jogellenesnek minősül – történt tudomásszerzését követően haladéktalanul a közigazgatási szervhez fordult, méghozzá az említett ítélet kihirdetésétől számított olyan határidőn belül, amely a nemzeti jog alapelveire tekintettel ésszerűnek tekinthető, és amely megfelel az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének.

A Bíróság válasza

54 A felülvizsgálatra irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozó időbeli korlátot illetően mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet alapjául szolgáló tényállás szerint a felperes társaság a közigazgatási határozatra vonatkozóan az eljárás újrafelvételét és a határozat kijavítását a C-151/93. sz., Voogd Vleesimport en –export ügyben 1994. október 5-én hozott ítéletről [EBHT 1994., I-4915. o.] – amely alapján a közigazgatási határozat jogellenesnek minősült – történt tudomásszerzését követő három hónapos határidőn belül kérte.

55 Valóban, a Bíróság a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítélet alapját képező tényállás értékelésekor úgy ítélte meg, hogy figyelembe kell venni azt a határidőt, amelyen belül a felülvizsgálatra irányuló kérelmet előterjesztették, és úgy találta, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által előadott egyéb körülményekkel együtt e határidő igazolta a vitatott közigazgatási határozat felülvizsgálatának elrendelését. Mindazonáltal a Bíróság nem követelte meg, hogy a felülvizsgálatra irányuló kérelmet mindenképpen haladéktalanul az után kell előterjeszteni, miután az érdekelt a Bíróságnak a kérelem alapjául szolgáló ítélkezési gyakorlatáról tudomást szerzett.

- 56 Márpedig meg kell állapítani, hogy amint azt a főtanácsnok indítványának 132. és 134. pontjában hangsúlyozza, a közösségi jog semmilyen konkrét határidőt nem állapít meg a felülvizsgálatra irányuló kérelem előterjesztésére. Következésképpen a Bíróság által a fent hivatkozott Kühne & Heitz ügyben hozott ítéletben megfogalmazott negyedik feltétel nem értelmezhető úgy, mint a szóban forgó felülvizsgálatra irányuló kérelem – az érdekeltnek a kérelem alapjául szolgáló bírósági ítélkezési gyakorlatról történt tudomásszerzésétől számított – pontosan meghatározott határidőn belül történő előterjesztésére vonatkozó kötelezettség.
- 57 Mindazonáltal meg kell állapítani, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok belső jogrendjének feladata, hogy kijelölje a hatáskörrel rendelkező bíróságokat és meghatározza az azon jogok védelmének biztosítását szolgáló keresetek eljárási szabályait, amelyek a közösségi jogból erednek a jogalanyok számára, azzal hogy e szabályok egyfelől nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló nemzeti keresetekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), és másfelől nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását (tényleges érvényesülés elve) (lásd különösen a C-432/05. sz. Unibet-ügyben 2007. március 13-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-2271. o.] 43. pontját, a C-222/05–C-225/05. sz., van der Weerd és társai ügyben 2007. június 7-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-4233. o.] 28. pontját és a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 58 A Bíróság tehát a jogbiztonság érdekében az ésszerű mértékben meghatározott jogvesztő jellegű keresetindítási határidők közösségi joggal való összeegyeztethetőségét elismerte (lásd ebben az értelemben a 33/76. sz., Rewe-Zentralfinanz és Rewe-Zentral ügyben 1976. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1976., 1989. o.] 5. pontját, valamint a 45/76. sz. Comet-ügyben 1976. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1976., 2043. o.] 17. és 18. pontját; a fent hivatkozott Denkavit italiana ügyben hozott ítélet 23. pontját; a C-208/90. sz. Emmott-ügyben 1991. július 25-én hozott ítélet [EBHT 1991., I-4269. o.] 16. pontját; a fent hivatkozott Palmisani-ügyben hozott ítélet 28. pontját; a C-90/94. sz., Haahr Petroleum ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-4085. o.] 48. pontját és a C-255/00. sz., Grundig Italiana ügyben 2002. szeptember 24-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-8003. o.] 34. pontját). Az ilyen határidők ugyanis nem teszik gyakorlatilag lehetetlenné, vagy nem nehezítik meg rendkívüli mértékben a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a fent hivatkozott Grundig Italiana ügyben hozott ítélet 34. pontja).

59 Ezen állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a tagállamok a jogbiztonság érdekében megkövetelhetik, hogy a jogerőssé vált és a Bíróság későbbi ítélkezési gyakorlata alapján a közösségi joggal ellentétes közigazgatási határozat felülvizsgálatára és visszavonására irányuló kérelmet ésszerű határidőben terjesszék az illetékes hatóság elé.

60 Következésképpen a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a közösségi jog nem ír elő határidőt a jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozóan. A tagállamoknak mindazonáltal lehetőségük van arra, hogy a kérelem előterjesztésére vonatkozó ésszerű határidőt határozzanak meg, összhangban a tényleges érvényesülésre és egyenértékűsége vonatkozó közösségi jogelvekkel.

A költségekről

61 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (nagytanács) a következőképpen határozott:

- 1) **Valamely közigazgatási szerv előtt a végső fokon eljáró bíróság által hozott – és a Bíróság későbbi ítélkezési gyakorlatára tekintettel a közösségi jog téves értelmezésén alapuló – ítélet értelmében jogerőssé vált közigazgatási határozat felülvizsgálata iránt folyamatban lévő eljárás keretében a közösségi jog nem követeli meg, hogy az alapeljárás felperese az e határozat ellen benyújtott, a belső jog szerinti jogorvoslati kérelmében a közösségi jogra hivatkozzon.**

- 2) **A közösségi jog nem ír elő határidőt a jogerős közigazgatási határozat felülvizsgálatára irányuló kérelem előterjesztésére vonatkozóan. A tagállamoknak mindazonáltal lehetőségük van arra, hogy a kérelem előterjesztésére vonatkozó ésszerű határidőt határozzanak meg, összhangban a tényleges érvényesülésre és egyenértékűsége vonatkozó közösségi jogelvekkel.**

Aláírások